

Jämställdhet på väg

- ett lektionsmaterial för grundskolan
inför prao och gymnasieval

Motorbranschens Arbetsgivareförbund
- en del av Transportföretagen

TRANSPORTFÖRETAGEN

Lektionsmaterial

Grundskolan inför prao och gymnasieval

Introduktion:

Skolans ansvar för att arbeta med normer och värden och hur de påverkar människors livsval och yrkesval återkommer på flera ställen i både läroplan, kursplaner, och i Skolverkets allmänna råd för Studie och yrkesvägledning. Normerna i samhället påverkar elevernas bild av vad som är möjligt för dem som individer, och därmed vilka möjliga framtider de har. Ett bra tillfälle att lyfta detta är därför i samband med att elever ska ut på prao, samt inför gymnasievalet.

Vi vill med detta material ge er som undervisar i bild, matematik, samhällskunskap och svenska verktyg för att arbeta ämnesövergripande med normer och yrkesval som gemensam nämnare, med ämnesmässigt relevant innehåll inom ramen för det egna ämnet, och samtidigt ge eleverna konkreta och givande arbetsuppgifter inför, under och efter prao.

Jämställdhet och normer kan vara ett känsligt ämne i klassrummet, eftersom vi alla är med och skapar och upprätthåller normer både medvetet eller omedvetet. Det är därför viktigt att du hela tiden är uppmärksam och fångar upp det som kommer upp till ytan.

Lgr22 2.1 Normer och värden

Skolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.

Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor.

Skolverkets allmänna råd: Studie- och yrkesvägledning

Rektorn bör:

- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

Lärare bör i undervisningen:

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Frågor och svar om materialet

Vem riktar sig materialet till?

Materialet riktar sig till ämneslärare i grundskolan som vill integrera prao i undervisningen.

Vem ligger bakom materialet?

Materialet är framtaget för Motorbranschens Arbetsgivareförbund, en del av Transportföretagen, av Irja Berntson och Sara Ihlman, båda legitimerade lärare och konsulter hos Add Gender.

Varför ska vi använda just det här materialet?

Materialet ger dig möjlighet att koppla ihop prao och gymnasieval med ämnena bild, matematik, samhällskunskap och svenska. Det är lite som ett kinderägg: tre önskningar i en. Du kan arbeta med **ämnets syfte och centrala innehåll** samtidigt som du följer riktlinjerna i **Lgr22 Kapitel 2.1: Normer och värden**, och dessutom uppfyller delar av skrivningen "Läraren bör i undervisningen" i **Skolverkets allmänna råd: Studie- och yrkesvägledning**.

Hur är materialet kopplat till läroplanen?

Materialet har sin grund i Lgr22. Till varje lektion finns en ruta där du kan se vilka delar i kursplanen som berörs.

Hur lång tid tar lektionerna att genomföra?

Flera av lektionerna är uppdelade i kortare moment, så att det ska finnas naturliga brytpunkter för att avsluta och fortsätta med nästa moment vid nästa tillfälle. Utgångspunkten har varit att varje moment ska kunna hållas på 45 minuter, men beroende på hur grupperna fungerar kan det både gå fortare eller ta längre tid. Dessutom finns det uppgifter att göra som förberedelse inför prao, saker för eleverna att undersöka under prao, och förslag på diskussioner eller redovisningar efter prao.

Hur kan jag använda materialet i mitt ämne?

Tanken är att lektionerna ska användas som en förberedelse inför elevernas prao och/eller inför gymnasievalet. Materialet är tänkt att användas i ett samarbete mellan lärare i de respektive ämnena. Lektionerna i sig kan genomföras inom ramen för den ordinarie undervisningen i ämnena bild, matematik, samhällskunskap och svenska, eller utgöra en del i en temavecka kring arbetsliv och yrkesval. Det går också att sätta materialet i händerna på en erfaren vikarie som redan känner eleverna.

I lektionsplaneringarna finns en kort beskrivning av vad lektionen berör. Dessutom finns förslag på begrepp och företeelser att ta upp, saker du kan behöva förklara eller berätta för eleverna, och sätt att introducera övningarna eller diskussionerna. Stora delar av materialet bygger på aktiva samtal med och mellan eleverna.

Behöver jag kunna en massa om jämställdhet, genus och normkritik för att kunna använda materialet?

Det behövs inte. Varje uppgift har en introducerande text med den fakta och bakgrundsförståelse som eleverna behöver för att kunna genomföra uppgiften. Vi som har gjort materialet är själva lärare, och har skrivit texterna utifrån perspektivet "så här skulle vi förklara detta för våra egna elever". Om du vill kan du använda den rakt av när du genomför lektionerna. Om du vill lägga till mer fakta, eller använda andra exempel än de som föreslås, kan du göra det också.

Kan materialet användas som förberedelse inför gymnasievalet?

Materialet kan komplettera studie- och yrkesvägledarens arbete med eleverna inför gymnasievalet, eftersom det lyfter upp normer och förväntningar kring olika yrken. De delar av materialet som är direkt inriktade mot prao kan då hoppas över.

Innehåll

Bild

Lektion 1:	Vem jobbar med vad?.....	6
	Normer och stereotyper.....	7
	Normer och AI.....	7
Lektion 2:	Förberedelse inför prao.....	7
Lektion 3:	Efter prao.....	8
	Normer i bilder.....	8

Matematik

Lektion 1:	På tal om kvinnor och män.....	9
	Statistik: tabeller och diagram i SCB:s skrift.....	9
Lektion 2:	Inför prao.....	10
Lektion 3:	Efter prao.....	10

Samhällskunskap

Lektion 1:	Vem jobbar med vad, och varför?.....	11
	Exemplet motorbranschen.....	11
	Yrkesroller i förändring.....	12
Lektion 2:	På tal om kvinnor och män.....	12
Lektion 3:	Inför prao.....	13
Lektion 4:	Efter prao.....	14

Svenska

Lektion 1:	Hur pratar vi med varandra?	15
	Dialekt, sociolekt och kronolekt.....	15
	Värdeladdade ord och uttryck.....	15
	Vad får man säga på jobbet?.....	16
Lektion 2:	Inför prao.....	16
Lektion 3:	Efter prao.....	16

Bilagor

Bilaga 1:	Avgångna från gymnasieskolan efter program.....	17
Bilaga 2:	De 30 största yrkena	18

Bild

Koppling till Lgr22

Ämnets syfte:

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur bildbudskap utformas i olika medier. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att diskutera och kritiskt granska olika bildbudskap och bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om bilder i olika kulturer, både i nutid och historiskt.

Centralt innehåll:

- Mediebilders utformning och påverkan och hur dessa bilder kan tolkas och kritiskt granskas.

Lektion 1: Vem jobbar med vad?

Lektionen tar upp normer som finns kring olika yrken samt hur bilder skapade av AI påverkas av de normer som finns närvarande i det datamaterial som AI har tränat på. Om du inte har tillgång till eller vill använda AI-verktyg går lektionen att anpassa till google bildsök.

Uppgift:

Använd någon av de gratis AI-bildgeneratorer som finns och be den skapa bilder på någon som utför ett yrke. Det kan vara nödvändigt att använda instruktioner på engelska. Var noga med att inte specificera sådant som kön eller hudfärg i instruktionen.

Förslag på yrken:

Bilmekaniker - Car mechanic	Frisör - Hairdresser
Busschaufför - Bus driver	Snickare - Carpenter
Lastbilschaufför - truck driver	Sjuksköterska - Nurse
Ekonom - Economist	Tandläkare - Dentist
Städare - Cleaner	Lärare - Teacher
Läkare - Doctor	

Frågor att diskutera

- Vilka personer verkar ha det här yrket, baserat på AI-bilderna?
- Vilket kön är vanligast på bilderna?
- Vilken bakgrund ser de ut att ha?
- Vilken hudfärg?
- Vilka normer finns inbyggda i verktyg som bygger på artificiell intelligens?
- Varför är det så?

Normer och stereotyper

Könsroller (eller genusroller) är de roller vi får lära oss att vi förväntas ha, baserat på våra kön. De hänger alltså inte så mycket ihop med biologi, utan med förväntningar från andra människor och från samhället. Det kan till exempel handla om vilka beteenden vi förväntar oss av olika kön, vilka yrken vi kopplar ihop med olika kön, eller värderingar och föreställningar vi har om oss själva och andra

beroende på kön. En del av de här föreställningarna blir till fördomar och stereotyper. En stereotyp är en väldigt förenklad och generaliserad bild av hur en viss grupp människor "är" eller "borde vara", och eftersom den är så förenklad stämmer de ofta dåligt på individer eftersom vi är mer komplexa än så.

Normer och AI

Det finns både risker och möjligheter med ny teknik. Det gäller också AI, artificiell intelligens. Ett AI-verktyg har alltid fått träna på inmatade data. Till exempel tränar vi en AI på att tolka bilder varje gång vi får "bevisa att vi inte är robotar" genom att klicka på alla bilder som innehåller en cykel, eller en bro, eller ett trafikljus, och så vidare.

Andra former av AI tränar på data i form av texter och bilder som redan existerar på internet. Eftersom det som redan existerar på internet är styrt av normerna i samhället betyder det att AI tränar på texter och bilder som följer dessa normer, och därför kommer de bilder som AI skapar att återskapa och förstärka dessa normer - om vi inte aktivt ber den att skapa en annan bild genom våra instruktioner.

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?

Lektion 2: Förberedelse inför prao

Lektionen är en förberedelse inför prao och en fortsättning av lektion 1 "Vem jobbar med vad?" Beroende på hur långa lektionspass ni har och hur ni har valt att lägga upp förberedelserna inför prao kan det vara möjligt att i stället avsluta lektion 1 med denna uppgift.

Uppgift:

Låt eleverna med hjälp av en AI-bildgenerator skapa en bild av personer med det yrke eller på den typ av arbetsplats de ska vara på under sin prao. Denna bild ska de ta med till sin praoplats och visa upp.

Be dem fråga sina kollegor vad de tänker om föreställningarna som AI har av deras yrke eller typ av arbete. Om ni inte har möjlighet att använda en AI-generator kan du i stället använda google bildsök och se hur det yrket eller typen av arbetsplats framställs i bildbanker och på nätet.

Lektion 3: Efter praο

Lektionen kopplar ihop praouppgiften med lektion 1 och ger tillfälle att diskutera hur samhällets normer blir synliga i bilder.

Diskutera tillsammans med eleverna:

- Hur pass bra stämde bilden de hade av yrket eller arbetsplatsen?
- Vad tänkte kollegorna på praoplatsen om bilden?
- Hur påverkas vår uppfattning om och bild av olika yrken av det vi ser på nätet, i media och i reklam?
- Hur framställs kvinnor respektive män i bilder i media?

Normer i bilder

När det gäller bilder blir samhällets normer ofta synliga, och kvinnor respektive män framställs ofta på olika sätt. Det är vanligt att man i bilder ser att:

- Män oftare avbildas i professionell miljö och i kläder som arbetskläder, kavaj eller kostym, och kvinnor oftare i hem- eller fritidsmiljö och i vardagliga kläder. Män är ofta aktiva och sysselsatta med något, och kvinnor är ofta passiva åskådare eller bara poserar.
- Män avbildas ofta lite underifrån så att de ser större ut, och kvinnor lite ovanifrån så att de ser mindre ut. Män håller ofta huvudet rakt och tittar på andra män eller på det de är sysselsatta med, medan kvinnor har huvudet lite på sned och tittar in i kameran eller på en man.
- Män ser ofta allvarliga ut och tar stor plats med benen isär, händerna i sidan eller armarna i kors, medan kvinnor ler och tar liten plats med benen ihop, händerna längs med sidan eller knäppta framför sig.
- Män har traditionella mansyrken eller syns i sammanhang som näringsliv, industri eller hantverk, och kvinnor syns i traditionella kvinnoyrken eller i sammanhang som har med familj eller omvårdnad att göra.

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?

Matematik

Koppling till Lgr22

Ämnets syfte:

Eleverna ska genom undervisningen också ges möjlighet att utveckla en förtrogenhet med matematikens uttrycksformer och hur dessa kan användas för att kommunicera om matematik i vardagliga och matematiska sammanhang.

Centralt innehåll:

- Tabeller, diagram och grafer samt hur de tolkas och används för att beskriva resultat av egna och andras undersökningar, såväl med som utan digitala verktyg.
- Lägesmått och spridningsmått samt hur de används för bedömning av resultat vid statistiska undersökningar.

Lektion 1: På tal om kvinnor och män

Lektionen tar upp olika typer av statistik kring utbildning, arbete och lön. Använd dig skriften "På tal om kvinnor och män" från Statistiska centralbyrån (SCB). Den finns att ladda ned på SCB:s hemsida. Olika typer av frekvenstabeller och diagram används på de sidor som föreslås.

Statistik: tabeller och diagram i SCB:s skrift

Skriv ut eller kopiera upp sidorna *Avgångna från gymnasieskolan* efter program i kapitlet "Utbildning" samt *De 30 största yrkena* i kapitlet "Förvärvsarbete". I bilaga finns utdrag från "På tal om kvinnor och män 2024", SCB. Se deras hemsida för de senaste siffrorna. För att underlätta samtal kring matematiken kan eleverna arbeta med materialet i par eller i mindre grupper, och sedan lyfta sina tankar i helgrupp. Observera att samhällskunskapsläraren arbetar med liknande uppgifter. Samarbeta gärna ämnesövergripande.

Oavsett vilka delar du väljer att jobba med kan ni börja med att tillsammans titta på några av tabellerna och diagrammen. Vad kallas de? Hur läser man av dem? Hur ska man tolka informationen?

Sidor att diskutera samt förslag på diskussionsfrågor:

Utbildning

- Avgångna från gymnasieskolan efter program eller anknytning till program
 - Hur ser könsfördelningen ut för en linje som Fordon och transport?
 - Vilken eller vilka linjer har motsatta könsförhållanden?
 - Vilka gymnasieprogram har en ganska jämn könsfördelning?
 - Varför är "lådorna" olika tjocka i diagrammet?

Förvärvsarbete

- De 30 största yrkena
 - Hur ser könsfördelningen ut för de trettio största yrkena?
 - Varför är "lådorna" olika tjocka i diagrammet?

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Vad det något som förvånade dig? Varför?

Lektion 2: Inför prao

Lektionen är en förberedelse inför prao och är en naturlig fortsättning av lektion 1 "På tal om kvinnor och män". Den ger tillfälle att diskutera hur man genomför statistiska undersökningar, hur man kan ställa frågor för att få användbara svar, vilket urval man har, och vilka slutsatser man kan dra. Genom att tillsammans komma överens om vilka frågor eleverna ska ställa blir det också möjligt för dem att efter prao göra jämförelser med varandra.

Uppgift:

Låt eleverna titta igenom de olika kapitlen i skriften På tal om kvinnor och män och fundera på vad av detta som handlar om arbetslivet.

- Diskutera tillsammans vad av detta de kan undersöka på sina praoplatser.
- Diskutera hur man genomför statistiska undersökningar, hur man ställer frågor och hur urvalet påverkar vilka slutsatser man kan dra.
- Kom gemensamt överens om de frågor de ska ställa på sina praoplatser, så att de kan göra jämförelser med varandra efter prao. Undersökningen kan handla om sådant som hur könsfördelningen ser ut på praoplatserna, vilken utbildningsbakgrund de anställda har, hur lönerna är och hur de uppfattar sin arbetsmiljö.
- Låt dem göra anonyma frågeformulär, antingen digitalt eller på papper, så att de kan genomföra undersökningen när de är ute på prao.

Lektion 3: Efter prao

Lektionen binder ihop lektion 1 och 2 och ger tillfälle för eleverna att samtala om matematik med fokus på till exempel lägesmått som median och medel, procent, och olika typer av diagram. Beroende på hur mycket tid ni har kan detta behöva delas upp på två lektioner: en för att sammanställa och bearbeta sina resultat, och en för att redovisa och diskutera med varandra.

Uppgift:

Låt eleverna sammanställa och bearbeta sina resultat från praoplatserna, till exempel genom att:

- beräkna medelvärde, median och typvärde
- välja lämpliga diagram
- beräkna procent.

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Vad det något som förvånade dig? Varför?

Samhällskunskap

Koppling till Lgr22

Ämnets syfte:

Vidare ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla förståelse för sina egna och andras levnadsvillkor och hur de kan påverkas av faktorer som kön och socioekonomisk bakgrund.

Centralt innehåll:

- Människors identiteter, ekonomiska resurser och möjligheter i samhället och hur dessa kan påverkas av bland annat socioekonomisk bakgrund, kön, ålder och etnicitet. Begreppen makt, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet.
- Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel med avseende på lönebildning, arbetsmiljö och arbetsrätt.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs i media, till exempel utifrån kön och etnicitet, och hur detta kan påverka normbildning och värderingar.

Lektionerna förbereder eleverna inför prao och gymnasieval genom att ta upp normer och förutfattade meningar kring olika typer av yrken och branscher, med utgångspunkt från exemplet motorbranschen.

Lektion 1: Vem jobbar med vad, och varför?

Exemplet motorbranschen

Sverige har flera branscher som är starkt könssegregerade. Samtidigt står många företag inför ett kompetensförsörjningsproblem: dels för att de som är i arbete blir äldre och kommer gå i pension, dels för att yrken förändras hela tiden. Ny teknik skapar nya förutsättningar, men också behov av nya typer av kunskap och kompetens. Det kommer alltså att behövas många fler anställda i många könssegregerade branscher, och därför vill många företag bli bättre på att rekrytera anställda av alla kön.

I motorbranschen till exempel räknar man med att 1100 personer kommer att gå i pension under åren 2025-2027 (Tempen på motorbranschen 2025). Samtidigt räknar man med att behöva rekrytera 6500 personer under samma period. Störst brist är det på tekniker och mekaniker.

Diskutera:

Hur tror eleverna att yrket servicetekniker/bilmekaniker ser ut?

- Vad gör en sådan?
- Finns det olika typer av mekaniker/tekniker *?
- Hur ser miljön de arbetar i ut?
- Vad har de för kläder?

Om de har svårt att komma i gång kan du be dem beskriva den stereotypa bilden de tror att människor har om hur en bilmekaniker ser ut och vad den gör.

** På samma sätt som det finns specialiseringar inom andra yrken finns det olika inriktningar för mekaniker/tekniker: personbilmekaniker, lastbils-mekaniker, maskinmekaniker och bussmekaniker.*

Yrkesroller i förändring

Just servicetekniker/bilmekaniker är exempel på yrke där själva arbetet har förändrats mycket tack vare teknikutveckling och digitalisering. I takt med att fordon blir mer och mer datoriserade handlar yrket mindre om skruvar och muttrar och mer om felsökning med datorer. En del menar att AI, digitalisering och automatisering håller på att förändra hela yrkeslivet och samhället på samma sätt som industrialiseringen gjorde.

Diskutera:

- Kan de komma på andra yrken eller branscher som har förändrats mycket på grund av digitalisering och teknikutveckling?
- Vilka andra branscher eller yrken kan eleverna komma på som är könssegregerade?

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?

Lektion 2: På tal om kvinnor och män

Lektionen använder statistik från "På tal om kvinnor och män" från Statistiska centralbyrån (SCB) som finns att ladda ned på SCB:s hemsida. Där finns bland annat statistik som rör utbildning, yrken och lön, och skriften är en bra ingång till att diskutera normer i samhället, diskriminering, jämlikhet och jämställdhet. I kapitlet "Utbildning" finns statistik för Avgångna från gymnasieskolan efter program. I bilaga finns utdrag från "På tal om kvinnor och män 2024", SCB. Se deras hemsida för de senaste siffrorna. Skriv ut eller kopiera upp denna sida åt eleverna. De kan arbeta i par eller mindre grupper. Sedan kan du lyfta deras tankar i helgrupp. Matematikläraren arbetar med en liknande uppgift. Samarbeta gärna ämnesövergripande.

Om du vill ägna mer tid åt normer och statistik finns flera andra intressanta sidor, till exempel meritvärde, arbetsmiljö, lönestatistik, trakasserier på arbetsplatsen samt arbetsplatsolyckor.

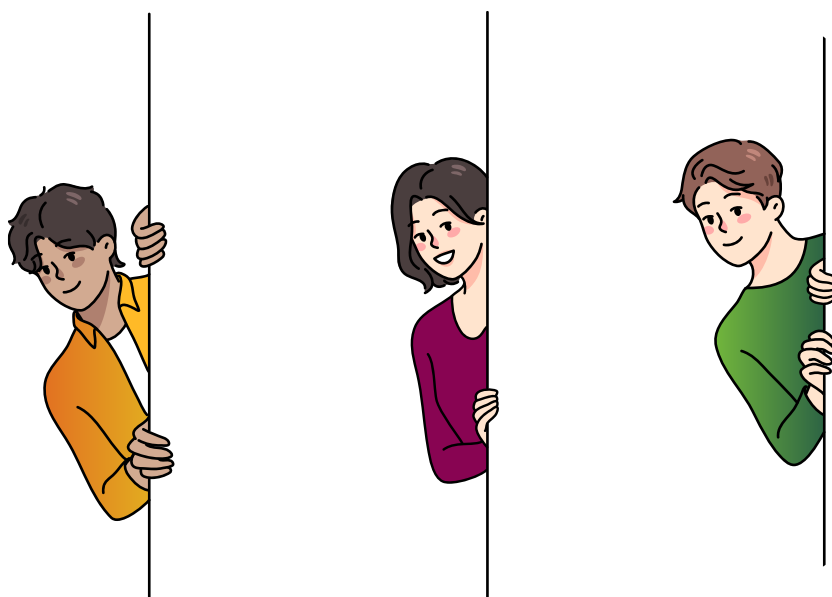
Förslag på diskussionsfrågor:

Utbildning

- Avgångna från gymnasieskolan efter program eller anknytning till program
 - Hur ser könsfördelningen ut för en linje som Fordon och transport?
 - Vilken eller vilka linjer har motsatta könsförhållanden?
 - Vad är det som gör att könsfördelningen ser olika ut för olika gymnasieprogram?
 - Vad skulle kunna förändra våra sätt att välja utbildningar, så att de program som har en ojämn könsfördelning får en jämnare sådan?

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?

Lektion 3: inför prao

Lektionen knyter ihop samhällskunskapen med de praoförberedande uppgifter som eleverna gjort i matematik och bild.

Diskutera elevernas förväntningar inför prao tillsammans, eller låt dem skriva själva.

- Vilka yrken och arbetsplatser finns representerade bland klassens praoplatser? Gör en lista på tavlan.
- Går det att dela in praoplatserna i grupper på något sätt? Hur kan en sådan indelning göras?
- Är det några av praoplatserna som de tror kommer att vara ganska könssegregerade?
- Vilka grupper tror eleverna kommer att finnas på just deras praoplatser (tänk på sådant som kön, etnicitet, ålder och liknande)?
- Vad tror de att de kommer få för svar på sina undersökningar på prao?
- Vad grundar de den bilden på?

Lektion 4: Efter prao

Låt eleverna diskutera sina erfarenheter från prao i mindre grupper, och lyft sedan upp det i storgrupp.

Diskutera:

- Hur pass bra stämde deras förväntningar på vilka som har det här yrket eller vilka som jobbar på den här arbetsplatsen?
- Var det någon av deras förväntningar eller förutfattade meningar som visade sig vara felaktig? På vilket sätt i så fall?
- Vilka yrken tänker de kan vara aktuella för just dem, och varför är det så?
- Finns det yrken där de tänker “nej, det där är nog inget för mig, jag skulle nog inte passa in där”? Varför tänker de så?
- Hur påverkar normerna i samhället och våra olika förutsättningar våra val av yrke? (kön, etnicitet, socioekonomisk bakgrund, utbildningsnivå hos föräldrar, föräldrarnas yrken och så vidare)

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i de normer och förväntningar som finns på dig och andra? På vilket sätt?

Svenska

Koppling till Lgr22

Ämnets syfte:

Undervisningen ska också bidra till att eleverna får förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för en själv och för andra människor. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att ta ansvar för det egna språkbruket i olika sammanhang och medier.

- Förmåga att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer,
- Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.

Centralt innehåll:

- Olika former av samtal. Att delta aktivt, uttrycka känslor, tankar och kunskaper, lyssna, ställa frågor och föra resonemang, samt formulera och bemöta argument.
- Ord och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Lektion 1: Hur pratar vi med varandra?

Lektionerna bygger på samtal och diskussioner med eleverna och handlar om hur vi använder språket i olika grupper eller sammanhang.

Dialekt, sociolekt och kronolekt

Vi anpassar alltid vårt sätt att prata utifrån sammanhanget vi är i. Vi pratar på ett visst sätt på jobbet, på ett annat med vår familj, och så vidare. Om dialekt handlar om hur vi pratar i olika delar av landet, handlar sociolekt om hur vi pratar i olika sociala grupper. Kronolekt handlar om hur olika åldersgrupper pratar. Unga människor har ofta ett visst sätt att prata, och äldre ett annat.

Diskutera:

- I vilka sammanhang eleverna själva olika sätt att prata? Skriv upp de olika sammanhangen på tavlan. Exempel kan vara skolan, kompisarna, familjen, idrottslaget, discord, onlinespel, appar som till exempel snapchat eller tiktok.
- Be eleverna ge exempel på saker som de kan säga i ett sammanhang men inte ett annat, och fyll på tavlan med dessa ord och uttryck.

Värdeladdade ord och uttryck

Det finns ord och uttryck som är starkt värdeladdade. En del ord som inte ansågs som kränkande eller nedvärderande förut är det idag. Vissa ord som elevernas far- och morföräldrar fortfarande använder skulle eleverna själva aldrig säga, och tvärtom. I en del sammanhang kan det uppstå en jargong som är ganska hård och som kan göra att människor blir ledsna och inte trivs så bra. Många gånger används det som skällsord eller "skämt".

Diskutera utifrån elevernas egna exempel:

- Vilka ord kan vara värdeladdade?
- Varför är just de orden värdeladdade?
- Vilka konsekvenser kan det få när de använder orden?
- Fråga eleverna vad de tror att lagen säger om den här typen av ord eller skämt.

Vad får man säga på jobbet?

När det kommer till arbetsplatser finns det lagar mot kränkande särbehandling och trakasserier. Det är arbetsgivaren som har ansvaret för att arbetsmiljön är sund och att kränkande särbehandling förebyggs. Just hård jargong eller skämt som inte alla är bekväma med är signaler på kränkande särbehandling. Arbetsgivaren måste ha rutiner för hur de förebygger och hanterar kränkande särbehandling och dessutom måste det vara tydligt vem man ska vända sig till om man blir utsatt eller ser någon annan bli utsatt.

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Vad i dagens lektion kändes särskilt intressant? Varför?
- Fick något dig att fundera över vad som styr hur människor pratar med varandra? På vilket sätt?
- Fick något dig att vilja förändra något i hur du själv pratar med andra? På vilket sätt?

Lektion 2: inför prao

Lektionen är en förberedelse inför prao. Låt eleverna skriva ned vad de ska ta reda på när de är ute på prao, eller ge dem en uppgift i den lärplattform ni använder.

- **Socialektspaning:** Eleverna ska tjuvlyssna på samtalen när de är ute på prao. Diskutera med dem vad de ska vara uppmärksamma på. Exempel kan vara jargongen, hur kollegorna snackar med varandra i fikarummet, vilka ord som används, vad man skämtar om, ifall någon verkar vara utsatt eller utfrys av de andra, vilka grupper de tror kan känna sig obekväma med snacket på arbetsplatsen.
- **Att säga ifrån:** Diskutera hur man kan göra för att säga ifrån när någon använder kränkande ord. Ge eleverna i uppgift att vara uppmärksamma på det också när de är ute på prao, så att de noterar om det är någon som säger ifrån och hur det tas emot i så fall.
- **Arbetsmiljö:** Ge eleverna i uppgift att fråga kollegorna på praoplatsen om de vet vad de ska göra om någon utsätts för kränkande särbehandling.

Lektion 3: efter prao

Lektionen knyter ihop lektion 1 och 2 och syftar till att diskutera likheter och skillnader mellan olika arbetsplatser samt de normer de identifierat. Låt först eleverna diskutera tillsammans i mindre grupper. Lyft sedan likheter och skillnader i storgrupp.

Diskutera:

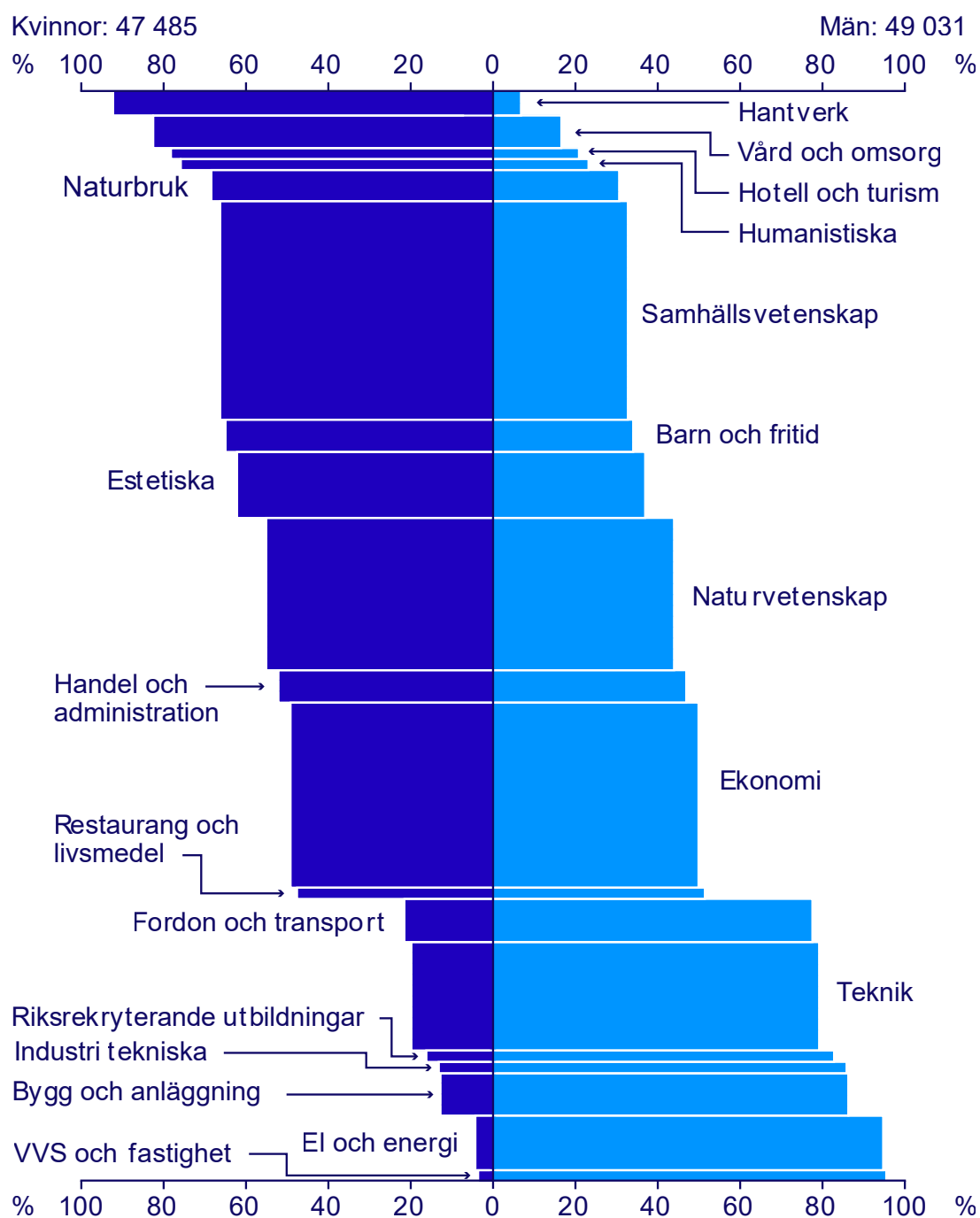
- Hur såg normerna ut på arbetsplatserna: vad pratade man om, vad skämtade man om, vilka ord och uttryck var okej eller inte okej?
- Hittade de likheter och skillnader mellan olika arbetsplatser?

Avsluta passet med en utcheckning. Låt eleverna fundera enskilt på frågorna och skriva ned sina reflektioner.

- Nu när du hört hur de andra hade det på sina arbetsplatser, vad tänker du om din egen praoplats?
- Var det något i hur man betedde sig mot eller pratade med varandra på din praoplats som gjorde att du trivdes bra? Vad i så fall?
- Var det något i hur man betedde sig mot varandra på din praoplats som gjorde att du inte trivdes eller kände dig illa till mods ibland? Vad i så fall?

Bilaga I:

Avgångna från gymnasieskolan efter program 2022/2023

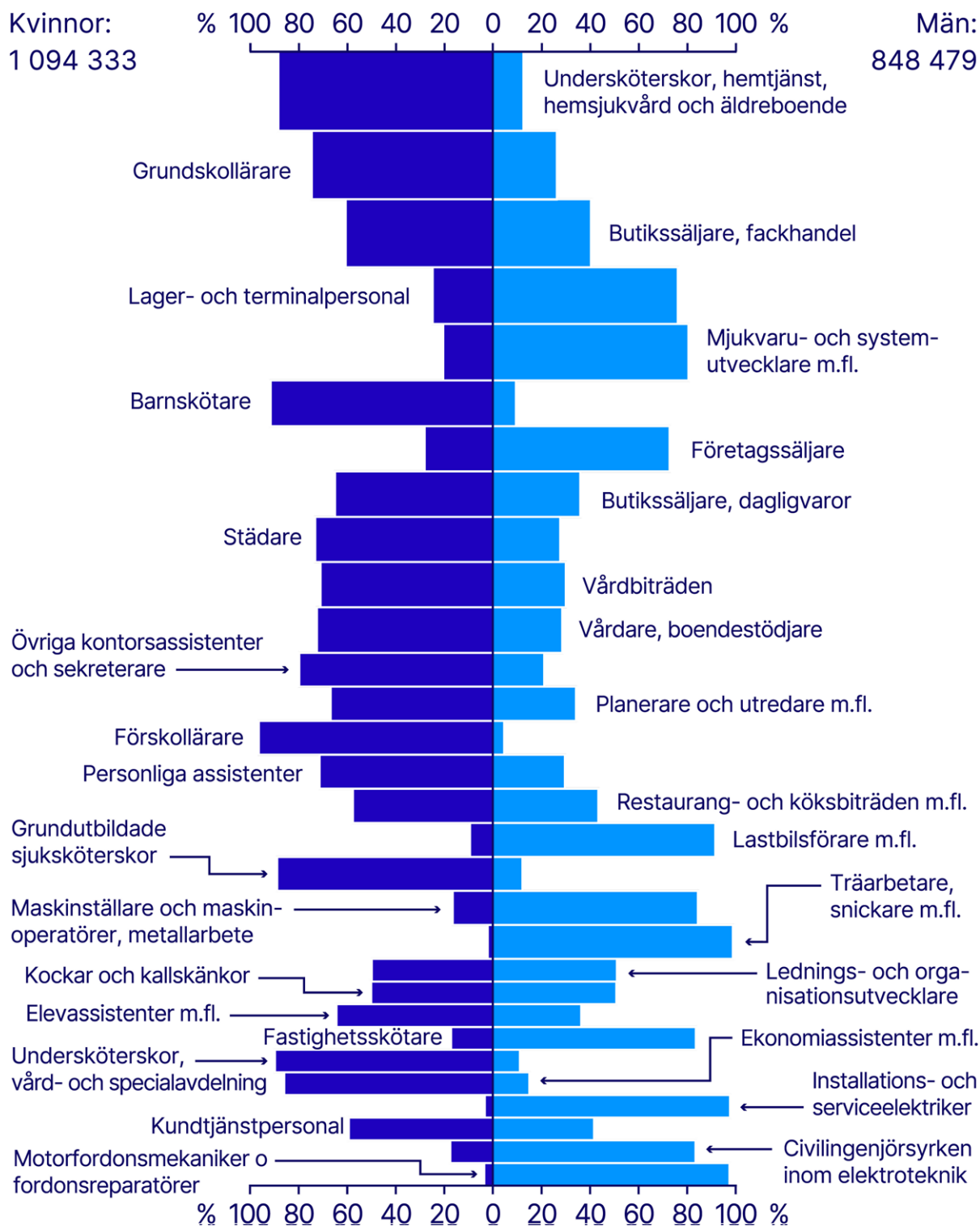

Källa: Avgångna från gymnasieskolan, Skolverket, publicerad i "På tal om kvinnor och män 2024", SCB.

Bilaga 2:

De 30 största yrkena 2022

Antal och könsfördelning (%). Ordnade efter antal personer i yrket.

Kommentarer: Yrket har klassificerats enligt Standard för Svensk yrkesklassificering SSYK 2012. Totalt finns 429 yrken. Källa: Yrkesregistret, publicerad i "På tal om kvinnor och män 2024", SCB.

Om Add Gender

Sedan 2008 har Add Gender skapat inkluderande arbetsplatser, starka varumärken och hållbara affärsmodeller inom många sektorer. Tillsammans utgör Add Genders normingenjörer Sveriges största nätverk av konsulter och experter inom mångfald och jämställdhet.

Läs mer på addgender.se.

**Detta lektionsmaterial är inspirerat av
Transportföretagens arbete Framfart
som syftar till att vara i rörelse mot jämställdhet
i hela transportsektorn.**

Lektionsmaterialet är sponsrat av

Motorbranschens Arbetsgivareförbund

– en del av Transportföretagen

Detta material kan laddas ner på
transportforetagen.se/kompetensforsorjningsmaterial

Motorbranschens Arbetsgivareförbund
- en del av Transportföretagen

TRANSPORTFÖRETAGEN